

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ННІ БіЕМ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.

_____ В. М. Боронос
« ____ » _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

НА ТЕМУ:

Податкова політика держави та її роль у стимулюванні економіки

Освітній ступінь – «бакалавр»

Спеціальність – 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма – «Фінанси та облік в підприємстві»

Керівник роботи:

(підпис)

Гуменна Ю.Г.
(ініціали, прізвище)

Студент:

(підпис)

Дрюк А.О.
(ініціали, прізвище)

Група:

_____ Ф-71

Суми
2021

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, проф.

_____ В.М. Боронос
« ____ » _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студент(-ка) групи Ф-71/1 інституту (центру) ННІ БіЕМ (ЦЗДВН)
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (освітньої
програми – «Фінанси та облік в підприємстві»)

_____ Дрюк Антон Олександрович
(ПІБ)

Тема роботи: «Податкова політика держави та її роль у стимулюванні
економіки»

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від « ____ » _____ 2021 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи « ____ » _____ 2021 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали державної статистичної звітності, відомчі постанови, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

- 1) теоретичні основи забезпечення податкової політики в контексті стимулювання економіки;
- 2) методичні засади забезпечення податкової політики та її оцінювання;
- 3) перспективні напрями фіскального регулювання в Україні.

Дата видачі завдання: « ____ » _____ 2021 р.

Керівник кваліфікаційної роботи бакалавра: Гуменна Ю.Г. _____
(прізвище, ініціали) (підпис)

Завдання прийнято до виконання « ____ » _____ 2021 р. _____
(підпис студента)

ВІДЗИВ КЕРІВНИКА
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Спеціальність – 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма – «Фінанси та облік в підприємстві»

Студент: _____ Дрюк Антон Олександрович _____
(П.І.Б.)

Група: Ф-71/1

Тема роботи: «Податкова політика держави та її роль у стимулюванні економіки»
«State tax policy and its role in stimulating the economy»

Показник	Шкала оцінок			
	2	3	4	5
1. Відповідність змісту роботи темі і повнота її розкриття				
2. Рівень аналізу стану питання і комплексність постановки Задач				
3. Глибина пророблення рішень: рівень їхнього теоретичного Обґрунтування				
4. Широта використання законодавчо-нормативної бази по темі				
5. Рівень новизни рішень, можливість подальшого продовження роботи (дослідження)				
6. Практична цінність роботи				
7. Застосування ЕОМ, автоматизація проектування і обробки Даних				
8. Вірогідність і надійність фінансово-економічного Обґрунтування				
9. Якість оформлення, відповідність вимогам				
10. Наочна ілюстрація результатів дослідження (використання результуючих таблиць, діаграм, графіків і т.ін.)				
11. Інші достоїнства (на розсуд керівника):				

Шкала оцінювання ECTS	Національна шкала оцінювання	Бальна шкала оцінювання
A	відмінно (5,0)	$90 \leq RD \leq 100$
B	добре (4,0)	$82 \leq RD < 89$
C		$74 \leq RD < 81$
D	задовільно (3,0)	$64 \leq RD < 73$
E		$60 \leq RD < 63$
FX		$35 \leq RD < 59$
F	незадовільно (2)	$RD < 35$

Бальна оцінка: _____ балів (від 0 до 100)

Оцінка роботи: _____ (за національною шкалою)

Керівник: _____ Гуменна Ю.Г. _____
(підпис) (П.І.Б.)

Дата: _____ 20__ р.

РЕЦЕНЗІЯ

**на кваліфікаційну роботу бакалавра
Спеціальність – 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма – «Фінанси та облік в підприємстві»**

Студент _____ Дрюк Антон Олександрович _____
(П.І.Б.)

Група: Ф-71/1

Тема роботи: «Податкова політика держави та її роль у стимулюванні економіки»

«State tax policy and its role in stimulating the economy»

Показник	Шкала оцінок			
	2	3	4	5
1. Відповідність змісту роботи темі і повнота її розкриття				
2. Рівень аналізу стану питання і комплексність постановки Задач				
3. Глибина пророблення рішень: рівень їхнього теоретичного Обґрунтування				
4. Широта використання законодавчо-нормативної бази по темі				
5. Рівень новизни рішень, можливість подальшого продовження роботи (дослідження)				
6. Практична цінність роботи				
7. Застосування ЕОМ, автоматизація проектування і обробки Даних				
8. Вірогідність і надійність фінансово-економічного Обґрунтування				
9. Якість оформлення, відповідність вимогам				
10. Наочна ілюстрація результатів дослідження (використання результуючих таблиць, діаграм, графіків і т.ін.)				
11. Інші достоїнства (на розсуд рецензента):				

Шкала оцінювання ECTS	Національна шкала оцінювання	Бальна шкала оцінювання
A	відмінно (5,0)	$90 \leq RD \leq 100$
B	добре (4,0)	$82 \leq RD < 89$
C		$74 \leq RD < 81$
D	задовільно (3,0)	$64 \leq RD < 73$
E		$60 \leq RD < 63$
FX	незадовільно (2)	$35 \leq RD < 59$
F		$RD < 35$

Бальна оцінка: _____ балів (від 0 до 100)

Оцінка роботи: _____ (за національною шкалою)

Рецензент: _____
(підпис) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 49 с., 3 рисунки, 18 таблиць, 42 джерела.

Метою даної роботи є аналіз податкової системи України та визначення найбільш ефективних інструментів для покращення її фіскальної ефективності та стимулюванні економіки.

Об'єкт дослідження є податкова політика України, як засіб стимулювання економіки..

Предмет дослідження - фінансові відносини, що виникають під час реалізації податкової політики та використання фіскальних інструментів для стимулювання економіки.

Методи дослідження, які були використанні в процесі дослідження та обробки матеріалів: аналіз, узагальнення, структурний метод, синтез, графічний аналіз.

У першому розділі дипломної роботи: аналізуються теоретичні основи реалізації податкової політики: сформовано визначення податкової політики та її ролі у стимулюванні економіки, встановлено її функції, завдання та форми реалізації, проаналізовано закордонний досвід.

У другому розділі проведена аналітична оцінка податкової системи в Україні: систематизували та визначили критерії оцінки ефективності податкової політики та провели оцінку ефективності податкової системи України відповідно до цих критеріїв.

У третьому розділі встановили основні проблеми податкової системи в Україні та шляхи для їх вирішення. Визначили оптимальну форму реалізації податкової політики для України та найбільш перспективні напрями для її удосконалення.

ПОДАТКИ, ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ, ФІСКАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ, ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ.....	4
1.1 Сутність податкової політики та її роль у стимулюванні економіки.....	4
1.2. Аналіз закордонного досвіду реалізації податкової політики.....	7
2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	16
2.1 Методичні основи оцінювання податкової політики.....	16
2.2 Оцінювання ефективності податкової системи України.....	20
3.ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	29
ВИСНОВКИ.....	39
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми. Складна економічна ситуація викликана пандемією, вихід з фінансової кризи і поступове відновлення як світової економіки, так і економіки України робить актуальним дослідження податкової політики держави, як інструменту стимулювання та збільшення темпів економічного зростання. Особливо важливим є пошук оптимального розміру податкового навантаження, який здатний з одного боку забезпечити стабільне і швидке економічне зростання, а з іншого акумулювати достатній розмір фінансових надходжень до бюджету країни, для виконання державою своїх функцій. Для знаходження балансу між інтересами держави та інтересами платників податків, та для побудови ефективної фіскальної політики необхідно оцінити стан вітчизняної податкової системи та економіки в цілому (величину податкових надходжень, розмір дефіциту державного бюджету, державний борг та витрати на його погашення, фазу економічного циклу), та на основі цих показників сформулювати довгострокову стратегію її розвитку

Для того, щоб податкова політика була ефективною, перш за все вона повинна бути цілеспрямованою, а всі реформи повинні відповідати створеній довгостроковій стратегії розвитку економіки. Отже, необхідно чітко встановити курс розвитку економіки нашої країни, розробити довгострокову стратегію, оцінити економічний стан нашої країни і виходячи з цього обрати фіскальні інструменти, які будуть найбільш ефективними враховуючи всі перераховані фактори.

Тому тема роботи, яка присвячена податковій системі, розрахунку і оцінки її ефективності та ролі в стимулюванні економіки є досить актуальною сьогодні.

Метою дипломної роботи є аналіз податкової системи України та визначення найбільш ефективних інструментів для покращення її фіскальної ефективності та стимулюванні економіки

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання:

- 1) Визначити сутність і основні форми реалізації податкової політики
- 2) Проаналізувати закордонний досвід реалізації фіскальної політики
- 3) Сформулювати критерії оцінки ефективності податкової системи
- 4) Провести оцінку ефективності податкової системи України
- 5) Встановити основні проблеми податкової політики в Україні
- 6) Обґрунтувати найбільш перспективні напрями вдосконалення податкової політики в Україні
- 7) Визначити довгострокову стратегію розвитку податкової політики України

Об'єктом дослідження даної роботи є податкова політика України, як засіб стимулювання економіки.

Предметом дослідження - є фінансові відносини, що виникають під час реалізації податкової політики та використання фіскальних інструментів для стимулювання економіки

Методи дослідження. У роботі було використано такі методи роботи: аналіз, узагальнення, структурний метод, синтез, графічний аналіз.

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів. Перший розділ «Теоретичні основи забезпечення податкової політики в контексті стимулювання економіки» розкриває сутність податкової політики, її роль в стимулюванні економіки. Також в даному розділі наведено основні форми податкової політики і їх реалізації на практиці закордонними країнами.

У другому розділі «Методичні засади забезпечення податкової політики та її оцінювання» визначені основні критерії ефективної податкової політики та проведено оцінку стану податкової політики в Україні

Третій розділ «Перспективні напрями фіскального регулювання в Україні» запропоновані зміни, за допомогою яких можна вирішити проблеми податкової системи України та підвищити швидкість економічного зростання.

Фактологічною основою для даної роботи є: 1) офіційні статистичні дані Державної фіскальної служби та державної служби статистики, державного казначейства України, Міністерства фінансів України, Міжнародного валютного фонду, звіти організації об'єднаних націй, наукова періодична література, 2) матеріали наукових та науково-практичних видань, 3) публікації у періодичних видання тощо.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

1.1 Сутність податкової політики та її роль у стимулюванні економіки

Ефективно побудована податкова політика один з ключових факторів розвитку економіки для кожної країни. Реформування и удосконалення податкової системи зробили очевидним, те що податки є не лише джерелом наповнення бюджету країни, але й одним з основних засобів для здійснення управління економічним і соціальним розвитком держави.

Стимулювання економіки – одне з ключових завдань податкової політики країни. В даній роботі під терміном стимулювання економіки слід розуміти «дії уряду, банків тощо, призначені для заохочення активності економічних агентів і підвищення швидкості зростання економіки ,наприклад, для того, щоб уникнути рецесії» [36]. Ключовим показником, який свідчить про економічне зростання є ВВП.

Також важливим уточненням буде те, що для проведення коректної оцінки динаміки економічного рівня країни потрібно використовувати не номінальний ВВП, який розраховується з використанням цін поточного року, а ВВП, що корегується враховуючи зміну цін відносно базового року.

Податкова політика держави виступає вагомим важелем впливу на економічний добробут країни та сукупний обсяг виробництва на її території. Ступінь податкового навантаження напряму впливає на кількість товарів і послуг, які виробляються підприємствами, на формування вартості цих товарів для кінцевого споживача. І також розмір податків впливає на купівельну спроможність споживача, а отже зменшує або збільшує кількість товарів, які він купує і опосередковано впливає на ВВП.

Науковці по різному описують термін податкової політики. Наведемо основні з них у таблиці:

Таблиця 1.1 –Визначення податкової політики

Номер	Автор	Визначення	Роль податкової політики у стимулюванні економіки
1	Мискін. Ю.	«Діяльність суб'єктів державної влади пов'язану із впливом на управління оподаткуванням , з метою реалізації потреб та інтересів населення країни»	Вплив на управління оподаткування

2	Міністерство фінансів України	«діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави»	Управління розміром оподаткування та порядком сплати податків до державних фондів
3	Ярема. Я	«система державних заходів в області регулювання оподаткування»	Управління розміром оподаткування
4	Сотніченко. О.	«діяльність держави, виражена в комплексі заходів, здійснюваних уповноваженими на те органами державної влади і державного управління у сфері функціонування податків і зборів як фіскальних інструментів та регулюючих важелів»	Фіскальний інструмент та регулюючий важіль
5	Ліснічук О	«Система заходів уряду, які спрямовані на зміни в державних видатках, оподаткуванні та утворенні бюджету для забезпечення прискореного економічного зростання з повною зайнятістю і стабільними цінами»	Заходи, які забезпечують зменшення безробіття і стабільні ціни
6	Баранник Л.	«Складова соціально-економічної політики держави, спрямованої на формування такої податкової системи, яка враховує особистий інтерес платника податків, стимулює накопичення та раціональне використання національного багатства країни»	Не має зв'язку з стимулюванням економіки
7	Василик О.	«Державна політика оподаткування юридичних та фізичних осіб з метою формування державного бюджету та одночасного стимулювання ділової активності підприємців»	Стимулювання ділової активності підприємців
8	Авторське визначення	«сукупність державних заходів у сфері оподаткування юридичних та фізичних осіб для реалізації інтересів держави та досягнення встановленого урядом економічного ефекту за допомогою фіскальних інструментів та регулюючих важелів»	

Складено автором на основі [1,2,3,4,5,6]

Взагалі існує понад 50 різних визначень податкової політики, що раз підкреслює актуальність даної проблеми та її суперечливий характер. При цьому більшість визначень не передбачають виділення податкової політики як ключового важеля прискорення економічного зростання.

Ключовим завданням податкової політики слід визначити наповнення бюджету коштами для виконання країною покладених на неї функцій. Саме пошук оптимального балансу між податковим навантаженням достатнім для наповнення бюджету та збереженням достатньої кількості коштів підприємствам і фізичним особам для максимальної зацікавленості в подальших результатах діяльності є сутністю податкової політики.

Наповнення бюджету є одним з завдань фіскальної функції податкової політики. Податкова політика має декілька функцій, ключовими з них є фіскальна та регулююча. Деякі автори також виділяють соціальну, контролюючу та стимулюючу [7, 8]. На нашу думку, додаткове виділення цих функцій є недоцільним, адже завдання, які вони виконують перетинаються з завданнями двох основних функцій - фіскальної і регулюючої (Табл. 1.2)

Таблиця 1.2- Функції податкової політики

Функція	Визначення	Інструменти реалізації на практиці	Роль у стимулюванні економіки
Фіскальна	-Залучення і контроль процесу мобілізації ресурсів у державні фонди	-Встановлення податкових ставок -Визначення частки податкових надходжень у доходах бюджету -Встановлення строків для сплати податків -встановлення відповідальності за податкові правопорушення	-управління рівнем споживання, шляхом встановлення податкового навантаження і регулювання обсягу коштів, які залишаються у використанні фізичних і юридичних осіб
Регулююча	-Створення умов для зростання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та регулюванню процесів виробництва, оптимізації та розширення виробництва, стимулювання інвестиційної діяльності,	-надання податкових пільг для певних галузей економіки -створення вільних економічних зон -звільнення від сплати податків та введення податкових відшкодувань	-Забезпечення стабільних умов для виробництва і залучення інвестицій -Стимулювання розвитку певних галузей шляхом зменшення рівня оподаткування

Складено автором на основі[9;10]

З першого погляду ці функції є антагоністами. Фіскальна відповідає за інтереси держави і наповнення бюджету коштами, а регулююча - за інтереси

платників податків. Однак розмір податкового навантаження, за який відповідає фіскальна політика в різних країнах може відрізнятись, що в свою чергу, стимулює залучення іноземних інвестицій та перенесення своїх виробничих потужностей в країни з низьким рівнем податкового навантаження. А отже збільшує обсяги виробництва і стимулює розвиток економіки.

Таким чином, виходячи із аналізу сутнісної основи податкової політики та функцій, на реалізацію яких вона спрямована, постає необхідність дослідження закордонного досвіду формування та реалізації податкової політики з метою подальшого впровадження на практиці у вітчизняних умовах функціонування економіки.

1.2 Аналіз закордонного досвіду реалізації податкової політики

Податкова політика кожної країни - це пошук компромісу між інтересами держави та інтересами платників податків. Проведення аналізу податкової політики в країнах передбачає попереднє дослідження форм податкової політики в залежності від розміру податкового навантаження і частки коштів, які держава за допомогою податків акумулює до бюджету. Виділяють три форми податкової політики:

- Максимальних податків
- Виважених податків
- Економічного росту

Кожна з форм податкової політики має свою мету, недоліки та переваги. Вибір форми податкової політики залежить від великої кількості факторів. Одним з ключових є стратегія розвитку країни і цілі, які встановлено її урядом. Якщо пріоритетним вектором розвитку країни визначено забезпечення високого рівня добробуту населення, соціальної інфраструктури на належному рівні, покращення рівня життя її громадян то встановлюється фіскальна політика максимізації податків.

І навпаки, якщо ключовою метою є швидке зростання реального ВВП, збільшення обсягу виробництва продукції на території країни, стимулювання розвитку певних галузей економіки та зниження податкового навантаження на економічних агентів оптимальним вибір- політика економічного зростання.

Розглянемо ключові відмінності кожної форми податкової політики, їх мету, переваги і недоліки (рис 1.1)

Рисунок 1.1- Форми податкової політики [складено автором на основі 10;11]

Політику максимального оподаткування широко використовують на практиці країни Скандинавії. Наприклад, в Швеції на кожну дитину віком до 16 років родина отримує пільги в розмірі 123 євро кожного місяця. А якщо

дітей двоє і більш є додатково реалізується система надбавок до цієї виплати. [13]

Розглянемо протилежну стратегію. Коли пріоритетом для країни є економічна експансія (як приклад – Китай), то вибір буде зроблено в сторону політики забезпечення економічного зростання. Саме вибір політики мінімізації податкового навантаження є однією з причин швидкого економічного зростання даної країни.

Прикладом країни з політикою виважених податків є Японія. В Японії існує понад 60 податків, які аналогічно з Україною розділяються на державні і місцеві. Основу всіх податкових надходжень в держбюджет Японії – близько 70% - складають прибутковий податок (income tax) та корпоративний податок (Corporate income tax). Прибутковий податок використовує прогресивні податкові ставки 5, 10, 20, 30, 40 і 50%. В Японії оподаткування доходів фізичних осіб, включаючи місцеві податки, є одним з найвищих у світі [14].

Одночасно з високим ступенем оподаткування доходів фізичних осіб, в Японії діють низькі ставки непрямих податків. Основним з непрямих податків є податок на споживання, який є схожим на податок на додану вартість, який діє в Україні.

В залежності від обраної форми податкової політики використовують різні фіскальні інструменти та реформують податкову систему відповідно до встановлених цілей податкової політики [8]

Для політики максимальних податків характерне:

- 1)Максимальне число податків
- 2)Високі податкові ставки
- 3)Мінімальна кількість податкових пільг

Для політики виважених податків характерне:

- 1)Використання прогресивних ставок
- 2)Середній розмір податкового тягаря
- 3)Податкові пільги для проблемних секторів економіки

Для політики економічного зростання характерне:

- 1)Зниження податкових ставок
- 2)Максимальна кількість податкових пільг
- 3)Пільгові економічні зони, та економічні зони звільнені від оподаткування

Варто зазначити, що не існує ідеальної і правильної форми податкової політики. Будь-яка форма її реалізації фокусується на певних економічних

процесах , що призводить до їх процвітання та зменшує концентрацію на інших, формуючи тим самим уповільнення їх розвитку або навіть стагнацію. Тому податкова політика будь-якої країни повинна бути динамічною та вміло підлаштовуватися під економічну ситуацію як на макрорівні, так і в глобальних масштабах. Для уряду кожної країни важливо правильно оцінювати свої внутрішні можливості і виходячи з них будувати конкурентоспроможну податкову політику.

Слід зазначити, що фіскальна політика кожної країни є оригінальною і не може бути скопійована іншою країною. Але також слід зауважити, що країни, які знаходяться на одному етапі економічного розвитку та мають схожі економічні цілі, використовують в цілому подібні системи оподаткування. Наприклад, для країн, орієнтованих на швидке економічне зростання характерна орієнтація податкового навантаження на непрямі податки. Найкращим прикладом реалізації такої податкової політики є Польща, яка за останні 10 років значно покращила свою економіку.

Проаналізуємо податкову політику країн залежно від форми їх податкової політики та індикаторів її забезпечення (Табл 1.3)

Таблиця 1.3 - Аналіз закордонного досвіду реалізації податкової політики

Країна	Форма податкової політики	Оподаткування доходів фіз.осіб (% від ВВП)	Оподаткування товарів і послуг (% від ВВП)	Оподаткування прибутку підприємств (% від ВВП)	Інше(% від ВВП)	Разом
США	Економічного росту	10.1	4.3	1.0	9.1	24.5
Канада	Виважених податків	11.9	7.7	3.8	9.3	32.7
Франція	Максимальних податків	9.4	12.3	2.3	20.7	44.7
Польща	Виважених податків	5.3	8.5	2.2	14.8	30.8
Швеція	Максимальних податків	12.9	12.1	2.8	15.6	43.4
Японія	Виважених податків	6.1	6.5	4.2	15.5	32.3
Корея	Економічного росту	4.9	7.1	4.3	10.5	26.8
Ізраїль	Економічного росту	6.3	10.1	3.1	9.5	29.0

Середній показник у світі 2018 році	-	8.1	10.9	3.1	11.1	33.2
-------------------------------------	---	-----	------	-----	------	------

Створено автором на основі [37]

Виходячи з даних таблиці найбільше податкове навантаження у країнах Франції та Швеції. Найменше податкове навантаження характерне для США, і також потрібно відзначити, що США одна з двох найбільших світових економік. Різниця між податковим навантаженням Франції та США становить 82.5%, що свідчить про протилежну цілеспрямованість у економічному розвитку даних країн та величезну різницю у обсягах залучення ресурсів до бюджету.

З метою визначення найбільш ефективних та оптимальних механізмів реалізації податкової політики проаналізуємо досвід Китаю - однієї з найуспішніших країн світу, для якої характерні високі показники економічного зростання. Як було вище зазначено показник динаміки реального ВВП є найбільш поширеним критерієм оцінки стану економіки в країні, а один з типів податкової політики має на меті максимальне створення умов для швидкого економічного зростання.

Для об'єктивності оцінки візьмемо показники ВВП Китаю за останні 5 років. Використовуючи данні з сайту Міжнародного валютного фонду(МВФ) лідером росту ВВП у % за цей період був Китай. Середній процент росту реального ВВП склав 5.72%. Це найбільший ріст ВВП серед 10 провідних країн світу за розміром ВВП. [38]

Уряд Китаю зараз використовує понад 25 видів оподаткування, серед яких:

- 1) Податок на додану вартість, ставки за яким коливаються від 13 до 17%
- 2) Податок на споживання, що сплачується з певних груп товарів, його ставка - від 3 до 50%.
- 3) Податок на підприємницьку діяльність. Цей податок сплачують підприємства та громадяни, що займаються наданням послуг, передачею нематеріальних активів або продажем нерухомості на території КНР. Ставка за податком коливається від 3 до 20%
- 4) Податок на прибуток підприємств для підприємств заснованих на території КНР, ставка - 25%, у вільних економічних зонах-15%
- 5) Податок на прибуток для підприємств з іноземним капіталом, яких нараховується лише від доходів отриманих на території КНР. [15]

Майже 90 відсотків всіх податкових надходжень у Китаї становлять гербові збори, податок на додану вартість, корпоративний та прибутковий податки. [16]

Найбільші надходження до бюджету в КНР забезпечує податок на додану вартість (ПДВ), на його частку припадає до 30% всіх податкових надходжень [15]

Аналіз процесів реформування податкової системи Китаю за останні 10 років засвідчує тенденцію до зниження податкових ставок. Протягом цих років було проведено реформу ПДВ. Слід зазначити, що в Китаї платником ПДВ є підприємство, і суть даної реформи полягає в можливості підприємств віднімати суму ПДВ до сплати з суми, що витрачається на купівлю обладнання. Ця реформа дозволила знизити сплату податків на 120 млрд юанів. Також була встановлена ставка ПДВ для малих підприємств у розмірі 3%.

Також у цьому періоді відбулося зниження ставки податку на прибуток корпорацій з 30 до 25%. А для окремих галузей вона становить 15% та зниження гербового збору з 0.3 до 0.1 %. Виходячи з даних реформ ми бачимо тенденцію зниження податкового навантаження і націленість на швидке економічне зростання.

Ще однією особливістю податкової політики КНР є створення вільних економічних зон (ВЕЗ). Їх в Китаї зараз 5. Розглянемо переваги вільно економічних зон з точки зору оподаткування на прикладі Гонконгу. В даній ВЕЗ відсутній ПДВ, податок на прибуток лише 16.5%, немає податку на дохід від капіталу, відсутні ще 4 незначних (з точки зору доходів у бюджет) податки. Очевидно, що створення ВЕЗ це ще один крок до зменшення податкового навантаження і поглиблення у податкову політику орієнтовану на швидке економічне зростання.

Отже, основними фіскальними інструментами, які використовує податкова система Китаю є:

- 1) Створення вільних економічних зон
- 2) Поступове зниження податкового навантаження шляхом зниження відсоткових ставок
- 3) Відносна збалансованість між прямими і непрямими податками

Ці особливості податкової політики дозволяють чітко визначити, що Китай дотримується податкової політики економічного росту.

Принципово іншим підходом у податковій політиці та в стратегії розвитку держави в цілому є політика максимальних податків. Її метою є розвиток і підвищення рівня життя в країні. Ефективність даної політики не можливо оцінювати за темпами росту і динаміки ВВП, тому, що за самою суттю політики максимального оподаткування, швидкість економічного зростання уповільнюється. Оцінювання даної політики слід здійснювати за критерієм зниженню рівня життя в країнах. Використаємо індекс людського розвитку. Даний показник, використовується ООН [39] у щорічному звіті розвитку людського потенціалу, головними показниками при розрахунку даного індексу є рівень здоров'я і тривалість життя, рівень освіти та рівень життя в країні. Лідером даного рейтингу є Норвегія. За останні 5 років її рейтинг поступово зростає (табл 1.4)

Таблиця 1.4 – Індекс людського розвитку(HDR) Норвегії

Рік	2015	2016	2017	2018	2019
Значення	0.947	0.950	0.954	0.956	0.957

HDR					
-----	--	--	--	--	--

[41]

Для фізичних осіб у податковій політиці Норвегії є 3 головні категорії податків. Перша категорія – це соціальний внесок. Цей податок вираховується із доходу. Усе, що отримано понад 42 тис. доларів в рік, оподатковується прогресивним податком. При високій зарплаті цей податок сягає максимально 49,8% зарплати.

Друга категорія – податок на загальний дохід. Загальний дохід становить суму всіх грошових надходжень. Важливою особливістю є те, що дохід від заробітної плати оподатковується відразу двома податками, як податком на соціальний внесок, так і податком на загальний дохід. Також податок на загальний дохід враховує наявність власного житла.

Причому дохід від наявності власного житла можна назвати умовним. Його як такого насправді може й не бути, якщо житло не здається в оренду. Іншими словами, стягується податок за можливість заробляти на власному житті. За місцевим положенням, «якщо будинок (або дача) коштує менше ніж 451 тис. крон (близько 72 тис. доларів), податок становить 2,5% вартості житла. Якщо ж будинок коштує більше ніж 451 тис., то податок становить 2,5% того, що перевищує 451 тис» [17].

Третя категорія – податок на багатство. Він становить 9% від доходу отриманого з банківських рахунків, акцій і цінних паперів.

Для юридичних осіб існують наступні податки. Податок на прибуток-24%, корпоративний податок-28%, амортизаційні відрахування від 5 до 30%, ПДВ-12-24%.

Оцінюючи останні реформи в Норвегії можна відзначити, що у 2017 и 2018 роках було зниження податку на прибуток на 4%.

Отже, використання прогресивних, високих ставок податків на прибуток, наявність великої кількості податків та відсутність податкових пільг - ключові фіскальні особливості податкової системи Норвегії. Це підтверджує направленість податкової політики на максимальне отримання доходу від податкових надходжень, а отже на політику максимальних податків.

Прихильником політики виважених податків, який успішно реалізує та має значний прогрес за останні 10 років є Польща. Її ВВП за 2020 рік зросло на 4,5%. І це 9 показник у Європі. [41]

Розглянемо основні ставки оподаткування в Польщі:

1) Податок на доходи юридичних осіб -19%

2)Податок на доходи фізичних осіб - використовується прогресивна ставка. Якщо дохід фізичної особи менше ніж 22 900 доларів у рік, то ставка оподаткування -19%, якщо доходи перевищують це значення, то ставка оподаткування зростає до 32% для суми, яка перевищує значення. Ще однією особливістю є те що сума до 2000 доларів або 8000 злотих - не оподатковується.

3)VAT(непрямий податок, подібний до ПДВ) – має різні ставки в залежності від видів діяльності, основні з них -0, 5, 8, 23%

4)Акцизний податок- в залежності від товару

Також у Польщі крім використання прогресивних ставок оподаткування, діють пільги для зменшення податку на доходи фізичних осіб. «Основна з них: пільга на дитину (1112,04 злотих у рік) . Нею може скористуватися пара, сукупний річний дохід якої не перевищує 112 тис. злотих, або батько чи мати однаки, які мають річний дохід менше ніж 56 тис злотих. Крім пільги на дитину, можна зменшити суму податку ще кількома способами: благодійними внесками, використанням інтернету, донорством, витратами на реабілітацію тощо» [18].

Структура податків і механізми, які використовує Польща схожі з податковою системою України. Отримання більшості доходу від ПДВ, використання диференціації ставок на цей податок, схожі ставки оподаткування доходів фізичних і юридичних осіб.

Однак є декілька важливих відмінностей.

1)Використання прогресивної ставки податку на прибуток фізичних осіб

2)Велика кількість пільг, що значно зменшують розмір податкового навантаження

Проаналізувавши податкові системи найбільш розвинутих економік очевидно, що ключовою особливістю на якій будується система оподаткування є мета та довгострокова стратегія розвитку країни в цілому. Податкові системи країн з однією направленістю завжди схожі і кожному типу податкової політики відповідає ціль встановлена урядом.

Також слід відзначити, що дві найбільші світові економіки є прихильниками політики економічного росту, а країни з найкращим рівнем життя- політики максимального оподаткування.

Щодо податкової системи в Україні. За формою реалізації це політика виважених податків. За своєю структурою і видами податків , вона найбільше схожа на систему Польщі. Аналізуючи показники економічного росту

Польщі, очевидно що така форма податкової політики може бути ефективною, але на відміну від Польщі в Україні залишається багато невирішених проблем, які значно уповільнюють її розвиток. Ключовими проблемами на нашу думку є: високий рівень безробіття і значні обсяги тіньового сектору економіки.

Тому, на нашу думку, не доцільно змінювати цілеспрямованість та використовувати іншу форму податкової системи України. Реалізація політики максимальних податків враховуючи сучасний стан економіки України є неможливою. Адже збільшення податкового навантаження призведе до ухиляння від сплати податків та зростання обсягів тіньового сектору економіки і стане додатковим навантаженням для суб'єктів господарювання, зробивши деякі з них збитковими, і спричинивши зростання рівня безробіття.

Щодо різкого зниження податкового навантаження на території України. Це матиме позивні наслідки для суб'єктів господарювання, які зазнали значних збитків під час пандемії. Але зараз зменшення доходів для бюджету України є недопустимим. Зростання витрат на медичну сферу, продовження боротьби за свою територію і пов'язані з цим значні витрати на армію та постійне зростання державного боргу, роблять неможливим суттєве зниження податкового навантаження.

Тому оптимальним рішенням, на нашу думку, є орієнтація на податкову систему Польщі, та вирішення внутрішніх проблем, які не дозволяють використовувати весь потенціал нашої податкової системи.

2.Методичні засади забезпечення податкової політики та її оцінювання

2.1 Методичні основи оцінювання податкової політики

Ефективність податкової політики - це використання дієвих інструментів, за допомогою яких реалізується ціль та завдання встановлені державною владою. На нашу думку, основними завданнями податкової політики є: забезпечення держави необхідними фінансовими ресурсами та створення стабільних умов для суспільного виробництва і швидкого розвитку економіки. Ці завдання є пріоритетними не лише для політики в сфері оподаткування, а й для всього фінансового механізму держави. Тому оцінка головних складових податкової політики допоможе визначити напрямки для удосконалення та підвищення ефективності виконання покладених на неї завдань.

Реалізація податкової політики передбачає забезпечення її цілеспрямованості та виконання спектру завдань. Тому ефективність податкової політики слід оцінювати виходячи з того чи досягається кінцева мета встановлена урядом країни та чи виконуються в повному обсязі завдання поставленні перед податковою політикою.

Ключовим фактором, який визначає податкову політику країни є її цілеспрямованість. Цілеспрямованість визначає довгострокову стратегію і реформи в податковій системі, а також інструменти фіскальної політики, які будуть використовуватися. Для розуміння цілеспрямованості податкової політики слід проаналізувати видатки державного бюджету та їх динаміку. Важливу роль при оцінці податкової політики відіграє аналіз зміни витрат на економічну діяльність та витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення.

Також слід розуміти, що податкова політика це інструмент виконання державних потреб. Під державними потребами можна розуміти генерування надходження коштів до бюджету, а підвищення ефективності з цієї точки зору слід розуміти, як максимізацію коштів, які залучено до бюджету, як сьогодні, так і в майбутньому. Отже, основним завданням податків і податкової політики в цілому є отримання і максимізація доходів у бюджет для подальшого їх використання для задоволення соціальних потреб.

Для подальшого проведення оцінювання ефективності податкової політики проаналізуємо підходи (моделі) ефективності податкової політики та критерії аналізу (табл 2.1).

Таблиця 2.1 - Систематизація моделей та критеріїв оцінки ефективності податкової політики

Автор	Характеристика та критерії ефективності податкової політики	Слабкі сторони моделі оцінки податкової політики
Ричард А. Пеггі Б. [1]	<ul style="list-style-type: none"> -рівномірний розподіл податкового тиску -мінімальний тиск на процес прийняття економічних рішень -Стимулювання інвестування в бізнес шляхом оптимізації рівноваги між соціальною справедливістю та економічною ефективністю. -Сприяння стабілізації та економічному розвитку. -Зрозуміла системи оподаткування -Зменшення витрат на податкове адміністрування 	<ul style="list-style-type: none"> -не зрозумілі формулювання, які не розкрито наприклад «зрозуміла система оподаткування» -не аналізується роль законодавства в податковій системі -не аналізується стабільність і рівномірність податкових надходжень
Білецька Г. Кармаліта М. [1]	<ul style="list-style-type: none"> -логічність і стабільність податкового законодавства -узгодженість законодавчих і нормативно-правових актів -оптимальність структури фіскальних органів - обґрунтованість методики обчислення та адміністрування податків та зборів - відповідність кількості податків та адекватність ставок податків економічним реаліям в Україні - максимальна спрощеність процедури повернення надмірно сплачених податків чи податкового відшкодування -урегульованість процедури взаємовідносин з платниками податків 	<ul style="list-style-type: none"> -не аналізується гнучкість і стабільність податкових надходжень -не аналізується фіскальна ефективність податкової політики
Якобсон Л. [1]	<ul style="list-style-type: none"> -відносна рівність зобов'язань -економічна нейтральність -організаційна простота -гнучкість -контрольованість податків з боку платника 	<ul style="list-style-type: none"> -не аналізується якість адміністрування податкової системи -не аналізується фіскальна достатність податкових надходжень
Маршалок Т. [2]	<ul style="list-style-type: none"> -фіскальна достатність -економічна ефективність -соціальна справедливість -стабільність податкових надходжень -гнучкість податкової системи 	<ul style="list-style-type: none"> -найбільш повно описує податкову систему
Баранецька. О. [2]	<ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнти ефективності податкової політики для здійснення міжнародних співставлень економік різних країн -показники ефективності курсу податкової політики -показники ефективності податкового адміністрування -показники рівної фіскальної децентралізації в державі 	<ul style="list-style-type: none"> -не аналізується стабільність податкової політики -не аналізується достатність податкових надходжень

Складено автором на основі [19,20]

На нашу думку, найповніше і в той же час зрозуміло аналізують ефективність податкової політики критерії сформовані вченим Маршалок Т.

1. Фіскальна достатність.

Фіскальна достатність — «встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями»[21].

Отже, ключовим критерієм фіскальної достатності є забезпеченість бюджету держави достатніми обсягами надходжень. Для оцінки забезпеченості держави необхідним рівнем коштів, використаємо формулу:

$$Бз = \frac{Дфакт}{Вфакт} \quad (2.1)$$

де Бз- забезпеченість бюджету коштами;

Дфакт- фактичні доходи бюджету за звітний період;

Вфакт-фактичні витрати бюджету за звітний період

Якщо, даний коефіцієнт ≥ 1 , то надходження достатні та повністю забезпечують потребу бюджету в фінансових ресурсах.

2. Економічна ефективність.

Економічна ефективність – «відношення корисного економічного результату до витрат на його отримання» [22]. З точки зору податкової політики це відношення між витратами на адміністрування податкової системи та податковими надходження до бюджету. Зобразимо у вигляді формули:

$$ЕФ = \frac{Ва}{Пнфакт} \quad (2.2)$$

де Еф – економічна ефективність

Ва- витрати на адміністрування податків

Пнфакт - фактичні податкові надходження

Значення ЕФ показує, який відсоток від податкових надходжень витрачається на адміністрування системи. У будь-якому випадку ефективність системи податкового адміністрування необхідно розглядати через призму розрахунку витрат на процеси адміністрування певних видів податків (до яких потрібно зарахувати як матеріальну складову (фактичні

витрати на утримання податкових служб), так і морально-якісну складову (витрати часу на адміністрування податків та довіра платників до податкових органів) та продуктивність і реальний ефект від здійснення цього процесу [23].

3. Соціальна справедливість

Наступним критерієм оцінки ефективності податкової політики є соціальна справедливість. Основні ознаки соціальної справедливості це загальність і рівномірність. Загальність полягає в обов'язковій сплаті податків кожним громадянином та кожною організацією. Рівномірність полягає в однаковому рівні податкового навантаження на громадян однієї верстви населення.

4. Стабільність податкових надходжень

Наступний критерій у системі Маршалюк Т. - стабільність податкових надходжень. Даний критерій відноситься до «податкової безпеки» країни, і на нашу думку є таким же важливим як і показник фіскальної достатності. Необхідною умовою стійкої податкової системи є прогнозованість податкових надходжень і ступінь їх виконання. Також для збереження стабільності податкової системи необхідною умовою є рівномірність їх надходжень та стабільно високий рівень податкових надходжень до бюджету.

Для оцінки ступеню виконання і прогнозованості податкових надходжень використовують коефіцієнт виконання запланованих надходжень. Він розраховується за формулою:

$$K_{вз} = \frac{ПНф}{ПНпл} \quad (2.3)$$

де: $K_{вз}$ – коефіцієнт виконання запланованих надходжень
 ПНф- фактичні податкові надходження у звітному періоді
 ПНпл-планові податкові надходження у звітному періоді

Коефіцієнт повинен бути більше ніж 1, що свідчить про високу фіскальну ефективність, стабільність та прогнозованість даного податку. [24] Чим більше відхилення коефіцієнту від 1 у будь-яку з сторін, тим менш прогнозованими є податкові надходження. Для оцінки стабільності рівня податкових надходжень до бюджету, слід проаналізувати структуру доходів бюджету, визначити частку податкових надходжень і проаналізувати динаміку її зміни у зведеному бюджеті.

5) Гнучкість податкової системи.

«В умовах відсутності достатнього рівня гнучкості податкової системи, яка є інструментом наповнення бюджету коштами, існує реальна загроза посилення економічної кризи. Для з'ясування такого стану оцінюють динаміку зміни величини доходів бюджету стосовно ВВП, використовуючи класичні коефіцієнти еластичності та динамічності податків» [25].

Коефіцієнт еластичності системи доходів бюджету показує, як змінюється обсяг надходжень до бюджету залежно від зміни обсягу валового регіонального продукту.

Даний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$E = (X_0/X) * Y/Y_0 \quad (2.4)$$

де E – коефіцієнт еластичності,

X- початковий рівень податкових надходжень ,

X₀-приріст податкових надходжень,

Y-початковий рівень ВВП,

Y₀ – приріст ВВП.

Якщо значення коефіцієнта більше ніж 1 то податкові надходження є еластичними тобто обсяг зміни доходів у бюджет відбувається швидше ніж зміна обсягу ВВП. Даний показник визначає наскільки відсотків зміняться податкові доходи бюджету при зниженні ВВП на 1%..

Отже, подальше оцінювання ефективності податкової політики України за наведеними вище критеріями та рамках використання даного підходу дозволить визначити наскільки ефективно податкова політика України виконує покладені на неї завдання та допоможе визначити напрямки для її удосконалення.

2.2 Оцінювання ефективності податкової системи України

Для аналізу податкової політики України необхідно визначити її цілеспрямованість. Відповідно до Податкового Кодексу метою податкової політики України та її реформування є «сприяння стабілізації матеріального виробництва, підвищення його ефективності і на цій основі задоволення державних та соціальних потреб» [21].

Для виявлення пріоритетів у податковій політиці України доцільно проаналізувати видатки державного бюджету України та їх динаміку (табл. 2.2)

Таблиця 2.2 - Аналіз ключових напрямів видатків державного бюджету України

Назва	2018 (у % до загальних видатків)	2019 (у % до загальних видатків)	2020 (у % до загальних видатків)	Зміна у % (у порівнянні з 2018 роком)
Загальнодержавні функції	15.3	14.8	12.8	-2.5
Оборона	7.7	7.8	7.6	-0.1
Громадський порядок	9.5	10.3	10.0	+0.5
Економічна діяльність	11.3	11.3	16.5	+5.2
Охорона навколишнього середовища	0.6	0.7	0.6	0
Житлово-комунальне господарство	2.4	2.5	2.0	-0.4
Охорона здоров'я	9.7	9.4	11.0	+1.3
Духовний та фізичний розвиток	2.3	2.3	2.0	-0.3
Освіта	16.8	17.4	15.8	-1.0
Соціальний захист і соціальне забезпечення	24.7	23.5	21.8	-2.9

Складено автором на основі [26]

Проведений аналіз засвідчив, що витрати на економічну діяльність зросли за 2018 – 2020 роки на 5.2%. Також відбувається поступове зменшення витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення. Даний вид витрат зменшився на 2.9%. Загалом ці зміни свідчать про те що Україна орієнтується на нарощення темпів економічного зростання, зменшуючи при цьому інвестиції в соціальну інфраструктуру. А, отже, майбутні реформи і податкова система в цілому будуть схожі на більшість країн з мінімальним рівнем податкового навантаження.

На даний момент для податкової системи України характерна політика виважених податків. На нашу думку, є декілька основних причин, чому уряд проводить реформування податкової системи повільними темпами. Перш за все це викликано тим, що поточний рівень податкового навантаження не задовольняє потреби держави і подальше його зниження лише погіршить дану ситуацію.

На нашу думку, сформовані критерії оцінки ефективності податкової політики відповідно за підходом Маршалок Т. З огляду на прозорість в

аналізі та доступність даних в рамках алгоритму розрахунків можуть бути використані для проведення оцінки податкової системи України:

1) Фіскальна достатність

Головним завданням, яке забезпечує фіскальна політика - досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями. Ключовою характеристикою забезпеченості бюджету фінансовими ресурсами є рівність або перевага рівня доходів державного бюджету над рівнем його видатків. Для оцінки такої фіскальної достатності розрахуємо коефіцієнт забезпеченості бюджету за останні 10 років і занесемо дані у таблицю.

Таблиця 2.2 - Аналіз індикаторів фіскальної достатності податкової політики України за 2011-2020 роки

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо	Дефіцит бюджету у % ВВП	Коефіцієнт забезпеченості бюджету
2011	398553,6	416853,6	4757,9	-23057,9	-1.75%	0.9825
2012	445525,3	492454,7	3856,3	-50785,7	-3.60%	0.9640
2013	442788,7	505843,8	535,2	-63590,3	-4.37%	0,9563
2014	456067,3	523125,7	4972,1	-72030,5	-4.60%	0.9540
2015	652031,0	679871,4	3057,8	-30898,2	-1.56%	0.9844
2016	782748,5	835589,8	1841,3	-54682,6	-2.29%	0.9771
2017	1016788,3	1056759,9	2122,1	-42093,8	-1.41%	0.9859
2018	1184278,1	1250173,6	1893,0	-67788,5	-1.90%	0.9881
2019	1289779,8	1370113,0	3983,2	-84316,4	-2.12%	0.9788
2020	1376661,6	1595289,7	5316,2	-223944,3	-5.34%	0.9466

Складено автором на основі [27]

Зобразимо графічно обсяг дефіциту бюджету за період з 2011 до 2020 року (рис. 2.1)

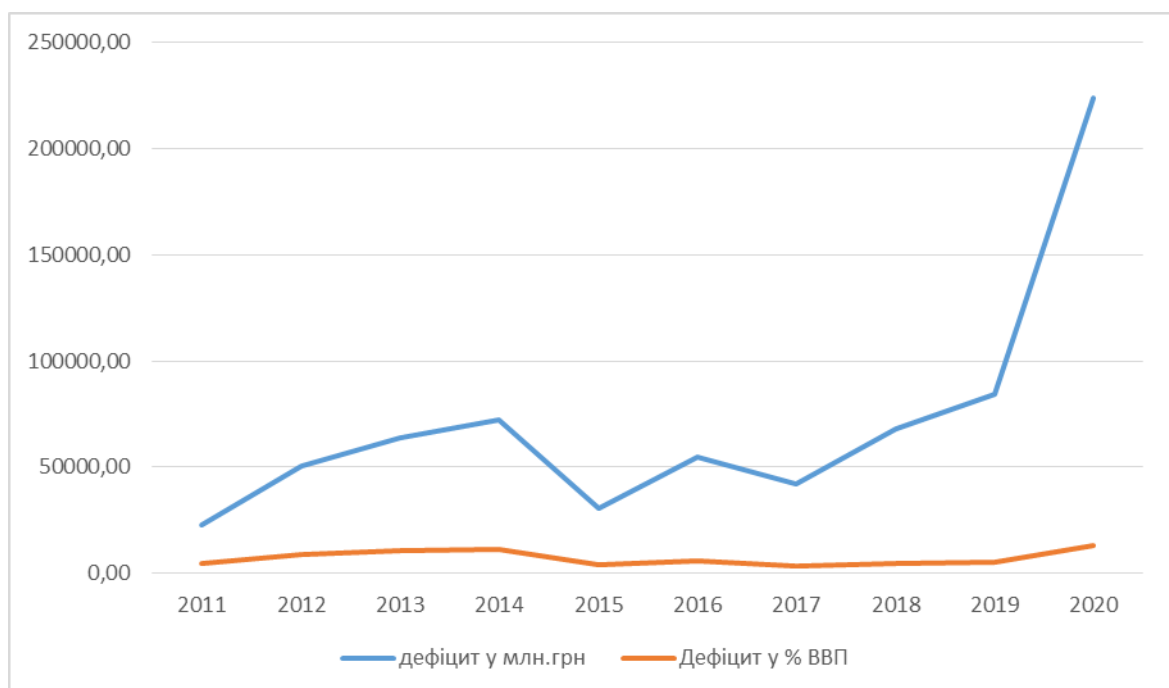

Рисунок 2.1- Динаміка дефіциту бюджету України за останні 10 років

Аналізуючи коефіцієнт забезпеченості бюджету можна констатувати, що бюджет України функціонує з постійним дефіцитом коштів. З графіку бачимо, що стабільного тренду на збільшення чи зменшення дефіциту бюджету відносно ВВП немає. Дефіцит коливається у проміжку між - 1.41% та -5,34%.

«У рамках дослідження встановлено, що на теоретичному рівні сформовано погляди про існування такого розмір дефіциту Державного бюджету, який не завдає економіці ніякої шкоди, а саме – розмір дефіциту Державного бюджету не може бути вищим за сумарний обсяг бюджетних інвестицій і витрат на обслуговування державного боргу. Граничні межі бюджетного дефіциту згідно з «Пактом про стабільність і зростання» можуть дорівнювати 3% від валового внутрішнього продукту країни. У 2020 році дефіцит склав 5,34%, що значно перевищує граничне значення у 3% і показує фіскальну неефективність податкової системи. Також бюджетний дефіцит збільшує необхідність держави в залученні додаткових коштів для забезпечення власних потреб, а отже збільшує її борг і витрати на його обслуговування, що в свою чергу збільшує бюджетний дефіцит» [11].

Наступним коефіцієнтом для оцінки фіскальної функції податкової політики є коефіцієнт покриття витрат зведеного бюджету (ПК), «який розраховується як відношення суми податкових надходжень до витрат зведеного бюджету»

$$ПК = \frac{Пнфакт}{В} \quad (2.5)$$

де: ПК- коефіцієнт покриття витрат зведеного бюджету

Пнфакт - фактичні податкові надходження за звітний період

В - видатки бюджету за звітний період

Розрахуємо даний коефіцієнт за останні 3 роки і результати запишемо у вигляді таблиці (табл.2.3)

Таблиця 2.3 – Коефіцієнт покриття зведеного бюджету

Рік	Податкові надходження (Пфакт) (млн грн)	Видатки бюджету (Вфакт) (млн грн)	Коефіцієнт покриття зведеного бюджету
2018	986348,5	1250173,6	0.789
2019	1070321,8	1370113,0	0.781
2020	1136687,2	1595289,7	0.712

У 2018 році даний коефіцієнт становить – 78,9 %. У 2019 році даний показник знизився на 0.8% і становить 78.1%.. У 2020 році відбулося значне падіння даного коефіцієнта. він становив -71,2%. Слід відзначити, що в номінальному вигляді податкові надходження у 2020 році зросли на 66 365 млн грн або на 6.2 %.. Отже, очевидно що у 2020 році значно збільшилися видатки бюджету в Україні і через це податкова система не виконує в повному обсязі свою фіскальну функцію та не забезпечує бюджет необхідною кількістю коштів. А отже не виконується один із головних принципів податкової системи- фіскальна достатність.

Підсумовуючи проведений аналіз можна зробити висновок, що податкова система України в недостатньому обсязі забезпечує державний бюджет фінансами, а отже критерій фіскальної достатності виконується не повністю.

1) Економічна ефективність

Розрахуємо витрати на адміністрування податкової системи і економічну ефективність податкової системи. (табл. 2.4)

Таблиця 2.4 – Видатки на адміністрування податкової системи

Показник	2018	2019	2020
Витрати на державну фіскальну службу (млн.грн)	11 914,1	11 719,9	1 284,5
Витрати на державну податкову службу	-	-	3 522,9
Витрати на митну службу України	-	-	7 928,8
Фактичні видатки бюджету на адміністрування податку	11 914.1	11719,9	12736,2
Зведені доходи державного бюджету	1 184 278,1	1 289 779,8	1 376674,0
Податкові надходження до зведеного бюджету	986 348,5	1 070 322.0	1 136 687.0
Відсоток податкових надходжень у структурі зведеного бюджету %	83,3	83.0	82.6
Економічна ефективність	1.21	1.09	1.12

З даної таблиці бачимо що на адміністрування витрачається 1% від податкових надходжень.

Розрахуємо витрати кожного члена суспільства на адміністрування податків (табл.2.5)

Таблиця 2.5 – Видатки на адміністрування податкової системи, на одиницю економічно активного населення

Рік	Витрати на	Кількість	Витрати на	Кількість	Витрати на
-----	------------	-----------	------------	-----------	------------

	адміністрування податків	постійного населення	адміністрування податків на душу населення	економічно активного населення	адміністрування податків на 1 економічно активну людину
2018	11 914.1	42,1	283.00	17,3	688,68
2019	11719,9	41,9	279.71	17,4	673,56
2020	12736,2	41,6	306.16	16,9	753,62

Аналізуючи дані таблиці, можемо помітити значне податкове навантаження для економічно активного населення та тенденцію до зниження кількості населення, що в свою чергу збільшує витрати на адміністрування кожної з них.

2) Соціальна справедливість

Принцип соціальної справедливості визначений податковим кодексом України. «Соціальна справедливість» – «забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи» [21].

Для реалізації даного принципу в Україні використовують податкові пільги, наприклад неоподаткований мінімум, що допомагає звільнити найбідніші верстви населення. Також існують пільгові ставки ПДВ для суб'єктів господарювання та система повернення частини коштів сплачених, як ПДВ. Для найбідніших верств населення також існують субсидії, та багато інших соціальних пільг.

Але слід відзначити, що в Україні є потенціал і інструменти, які не використовуються на даний момент в податковій системі України, але здатні значною мірою покращити реалізацію принципу соціальної справедливості. В податкову систему України слід ввести прогресивні ставки податку на прибуток і ввести податок на розкіш, що збільшить податкове навантаження на найбільш забезпечені верстви населення нашої країни і допоможе залучити більше коштів до бюджету України.

3) Стабільність податкових надходжень.

Для розрахунку стабільності податкових надходжень до бюджету слід проаналізувати структуру податкових надходжень у 2020 році

Зобразимо структуру у вигляді діаграми:

Рисунок 2.2. –структура податкових надходжень до зведеного бюджету

Виходячи з даних показників, звернемо увагу, що податок на доходи фізичних осіб і податок на додану вартість складають 62% всіх податкових надходжень і є ключовими джерелами наповнення бюджету для України. Для оцінки ступеню виконання даних двох податків і можливості їх прогнозування, розрахуємо коефіцієнт виконання запланованих надходжень

Коефіцієнт виконання запланованих надходжень ПДФО у 2020 році становить -1.002. А отже доходи від цього податку є стабільними і прогнозованими. Коефіцієнт виконання запланованих надходжень для ПДВ у 2020 році становить – 1.027. Що також свідчить про стабільність та прогнозованість доходів від цього податку.

Для оцінки стабільності рівня податкових надходжень до бюджету, розрахуємо структуру доходів бюджету і частку податкових надходжень у зведеному бюджеті.

Таблиця 2.6 –Частка податкових надходжень у доходах зведеного бюджету

Вид доходів	2019 (млн. грн.)	% від загальних доходів у бюджет	2020(млн. грн)	% від загальних

				доходів у бюджет
Податкові надходження:	1 070 322	83.0	1 136 687	82.6
Неподаткові надходження	212858	16.5	234 422	17.0
Інше	7853,1	0.5	5564	0.4
Усього:	1 289 779,8	100	1 376 674	100

Аналізуючи таблицю можна зробити висновок, що частка податкових надходжень є стабільною і перевищує 80% всіх доходів бюджету

4) Гнучкість податкових надходжень

Для аналізу гнучкості податкової системи України, розрахуємо коефіцієнт еластичності.

Таблиця 2.7 – Коефіцієнт еластичності ПДФО і ПДВ

Рік	Реальний ВВП (млн.грн.)	Коеф. Еластичності ПДФО	Коеф. Еластичності ПДВ
2016	2034430	0.77	0.76
2017	2445587	1.3	1.65
2018	3083409	0.85	0.74
2019	3675728	1.03	0.06
2020	3818456	1.72	1.50

Аналізуючи коефіцієнт еластичності для ПДФО і ПДВ можна звернути увагу на відсутність тренду і хаотичність даного показника. За останні 5 років для ПДФО він коливається від 0.77 до 1.72. Середнє значення цього коефіцієнта для ПДФО за останні 5 років - 1.13. Можна зробити висновок, що питома вага ПДФО і податкове навантаження зростає швидше ніж зростає економіка.

Щодо ПДВ то коефіцієнт коливається в межах від 0.06 до 1.65. Середнє значення-0.94, що свідчить про зменшення питомої ваги доходів ПДВ і про те що ВВП України зростало швидше ніж доходи від цього податку.

Аналізуючи данні показники можна помітити позитивну тенденцію розвитку податкової системи України. А саме переорієнтацію податкового навантаження з непрямих податків на прямі. Що є характерним для більшості провідних економік світу.

Проведений аналіз ефективності податкової політики України засвідчив, що ключовою проблемою є недостатня фіскальна ефективність, і як наслідок – наявність дефіциту бюджету та характерна для нього негативна динаміка нарощування. Основними причинами низьких показників фіскальної ефективності податкової політики є високий рівень безробіття та значний обсяг тіньового сектору економіки. Ще однією проблемою є

недостатній рівень гнучкості податкової системи і її висока залежність від доходів фізичних осіб в цілому, і від надходжень ПДВ і ПДФО.

Виявлені проблеми та бар'єри на шляху до підвищення ефективності податкової політики формують передумови до визначення перспектив удосконалення фіскального регулювання України.

3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Враховуючи поточну ситуацію з пандемією, та збільшення видатків на медицину та політичну ситуацію і пов'язані з нею видатки на армію та охорону державної території, а також зростання державного боргу і витрат на його обслуговування, на нашу думку, критично важливого значення набуває формування достатнього обсягу доходів бюджету. Останнім часом бюджет України функціонує з постійним дефіцитом, який у 2020 році становив 5.3%, що свідчить про значну нестачу коштів у державі для виконання покладених на неї функцій. Враховуючи дані фактори, реформування податкової системи для максимального стимулювання економічного росту шляхом зміни форми податкової політики на політику економічного росту та значне зниження податкового навантаження лише підвищать дефіцит бюджету та залежність України від зовнішнього фінансування.

Протилежним шляхом розвитку податкової система є орієнтація на збільшення податкового навантаження та трансформація податкової системи на політику максимального оподаткування. На нашу думку, цей шлях також не можливо реалізувати враховуючи поточну економічну ситуацію у нашій країні. На даний момент суб'єкти господарювання знаходяться в нестабільній ситуації, багато підприємств зазнали збитків через пандемію і мають складне фінансове положення. Збільшення податкового навантаження спровокує закриття деяких підприємств і скорочення кількості робочих місць, спровокує ще більше зростання безробіття в Україні, яке і так знаходиться на високому рівні. Крім того, збільшення податкового навантаження провокує збільшення випадків ухиляння від сплати податків та розвитку тіньового сектору економіки. Враховуючи дані фактори, на нашу думку, не доцільно змінювати форму податкової політики та значно скорочувати або збільшувати податкове навантаження.

На нашу думку, оптимальним рішенням є збереження раніше визначеної податкової політики виважених податків. Крім того, податкова політика України є дуже схожою з політикою Польщі за видами оподаткування та розміром податкового навантаження у цих двох країнах. Однак податкова система Польщі є набагато ефективнішою в розрізі стимулювання економіки.

Для підтвердження цього порівняємо динаміку ВВП за останні 10 років для цих двох країн:

Таблиця 3.1 – Динаміка ВВП в Україні та Польщі з 2016 по 2020 рік

Країна	Ріст ВВП у 2016	Ріст ВВП у 2017	Ріст ВВП у 2018	Ріст ВВП у 2019	Ріст ВВП у 2020	Разом
Україна	+2.4%	+2.5%	+3.4%	+3.2%	-4.2%	+7.3%
Польща	+3.1%	+4.8%	+5.4%	+4.5%	-2.7%	+15.1%

Отже, бачимо що за останні 5 років різниця в швидкості росту ВВП більше ніж у 2 рази, а точніше ВВП Польщі збільшувалося на 108% швидше ніж ВВП України. Також слід відзначити, що економіка Польщі була більш стабільною і зазнала значно менших збитки під час світової кризи . Тому, на нашу думку, ефективним рішенням буде наслідування податкової системи Польщі, з врахуванням індивідуальних особливостей економіки України, таких як високий рівень безробіття серед економічно активного населення та високий обсяг тіньового сектору економіки

Проведемо порівняння ключових показників реалізації податкової системи в Україні та Польщі (табл 3.2)

Таблиця 3.2 – Порівняльний аналіз показників реалізації податкової політики в Україні та Польщі

Критерій	Україна	Польща
ПДФО	18%	17 і 32%
ПнаПП	18%	9% и 19%
ПДВ	20%	23%
Податок на приріст капіталу	---	19%
Доходи від непрямих податків	49%	70%
Доходи від оподаткування персонального доходу	26%	17%
Доходи від оподаткування корпоративного прибутку	10%	11%
Частка податкових надходжень у доходах бюджету	83%	88%

Складено автором на основі [29, 42]

Порівнюючи основні показники податкової системи Польщі та України, бачимо, що податкова система Польщі зосереджена на отриманні доходів від непрямого оподаткування. Це надає Польщі певні переваги, а саме стимулює споживання внаслідок, того що більше коштів залишається в

користуванні економічних агентів і направляється на купівлю товарів і послуг. Також цей ефект посилюється, тим що в Польщі значно менше у структурі податкових надходжень доходів від оподаткування персонального доходу. Крім даної особливості можемо відзначити використання прогресивних ставок для прямого оподаткування, що дозволяє зрівняти доходи різних верств населення і залучити до бюджету додаткові доходи.

Отже, на нашу думку, для більш ефективного стимулювання економічного розвитку слід орієнтуватися на модель оподаткування Польщі. Слід ввести прогресивні ставки оподаткування для податку на дохід фізичних осіб, а також стимулювати споживання фізичних осіб шляхом зосередження податкового навантаження на непрямі податки, такі як ПДВ, акцизний податок і мито. Податкова система Польщі є досить ефективною та стійкою, але перш ніж орієнтуватися на закордонні моделі податкової системи та реформувати вітчизняну, потрібно вирішити внутрішні проблеми, які притаманні вітчизняній податковій політиці.

Проведений в попередньому розділі аналіз ефективності податкової політики засвідчив, що в податковій системі України є два суттєві недоліки, а саме недостатній рівень фіскальної ефективності і як наслідок дефіцит бюджету та недостатній рівень гнучкості податкової системи.

Завдання фіскальної ефективності-забезпечення бюджету достатньою кількістю коштів, для виконання державою своїх функцій. Аналізуючи доходи бюджету ми визначили, що найбільша частка доходів бюджету це податкові надходження, а саме доходи від ПДВ та ПДФО, і очевидно, що саме підвищення ефективності даних податків здатна принести найбільш відчутні результати для податкової системи України.

Проаналізуємо фіскальну ефективність податку на додану вартість. В Україні діє досить висока основна ставка ПДВ. Основною ставкою є 20%, саме вона формує більшість доходів від ПДВ. Вона є досить високою, наприклад в Китаї діють дві ставки 13 і 17%, в Швейцарії цей податок становить 8%. У Польщі діє ще більш висока ставка ПДВ, яка становить 23%. Також багато країн, не використовують ПДВ як одне з джерел формування доходів до бюджету. Найбільш яскравим прикладом є США.

Визначимо, яка ставка ПДВ буде найбільш фіскально-ефективною, та допоможе максимізувати податкові надходження до бюджету.

Розрахуємо ефективну ставку ПДВ, яка дозволить максимально реалізувати потенціал даного податку.

Ефективна ставка ПДВ розраховується за формулою:

$$EC = \frac{\text{ПДВ факт}}{\text{Вдг} + \text{Вно} + \text{Ву}} \times 100\% \quad (3.1)$$

де EC- ефективна ставка;

ПДВ факт –фактичні надходження податку на додану вартість млн грн,

Вдг –кінцеві споживчі витрати домашніх господарств млн грн,

Вно –кінцеві споживчі витрати некомерційних організацій , що обслуговують домашні господарства млн грн

Ву–кінцеві споживчі витрати уряду млн грн

Для визначення продуктивності ПДВ використаємо формулу:

$$\text{Прод.} = \frac{EC}{20\%} \times 100\% \quad (3.2)$$

де Прод. – продуктивність податку на додану вартість, %

EC –ефективна ставка податку, %

Ефективна ставка характеризує ефективність адміністрування ПДВ. Чим ближче цей показник наближається до нормативної ставки ПДВ, тим ефективнішим є процес адміністрування, що свідчить про рівномірність застосування ставки податку до бази оподаткування. [30]

Розрахуємо ефективну ставку ПДВ за останні 5 років. Занесемо данні в таблицю:

Таблиця 3.3- Оцінка фіскальної ефективності ПДВ України 2016-2020 р

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
Чисті надходження ПДВ млн.грн	226537	310 642	374196	376316	391 827
Кінцеві споживчі витрати некомерційних організацій , що обслуговують домашні господарства (млн.грн)	18899	23865	30977	39841	36239
Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств(млн.грн)	1569702	1977640	2438778	2918278	3079246
Кінцеві споживчі витрати уряду(млн.грн)	443727	616621	739537	746784	807718
Номинальна ставка ПДВ %	20%	20%	20%	20%	20%
Ефективна ставка ПДВ%	11.4%	11.9%	11.7%	10.1%	9.2%
Продуктивність ПДВ, %	57.0%	59.5%	58.5%	50.5%	46.0%

Складено автором на основі [31]

Виходячи з розрахунків, очевидна суттєва різниця між ефективною та номінальною ставкою ПДВ. Ми бачимо тенденцію поступового зниження

ефективної ставки ПДВ, і збільшення різниці між номінальною та ефективною ставками, а отже поступове зростання невикористаного потенціалу ПДВ. В останні 2 роки цей невикористаний потенціал становить майже половину ПДВ, а отже лише на 50% використовується його фіскальний потенціал.

Номінальна ставка ПДВ в Україні не реалізує максимальний потенціал по забезпеченню бюджету України. Для підвищення фіскальної ефективності і доходів отриманих від ПДВ слід змінити податкові ставки для вироблених в Україні товарів за видами економічної діяльності.

Також для оцінки ефективності ПДВ слід розглянути показник продуктивності. Цей показник показує співвідношення між ефективною і номінальною ставкою податку. Аналізуючи динаміку цього показника бачимо різке зниження ефективності ПДВ у 2019 і 2020 роках. Що свідчить про кризовий стан вітчизняної економіки протягом цих років на яку вплинула спочатку зміна правління нашої держави, а надалі і світова криза, яку спричинив covid-19.

Проаналізувавши розраховані показники фіскальної ефективності податку на додану вартість, можемо зробити висновок, що в чинному податковому механізмі є багато недоліків, зокрема, таких як надмірна кількість пільг та недостатньо диференційовані ставки податку. Ці недоліки не дозволяють максимально використовувати фіскальні можливості ПДВ. Виходячи з того, що ефективна ставка податку менше ніж 20% , можемо зробити висновок, що решта грошової маси обертається у тіньовому секторі економіки[31].

На нашу думку, для підвищення фіскальної ефективності ПДВ слід знизити основну ставку ПДВ, та встановлювати ставку ПДВ для кожного виду економічної діяльності окремо. Це зробить складнішим процес адміністрування, але значно підвищить ефективність та обсяг податкових надходжень від ПДВ.

Також слід зазначити, що фіскальну ефективність ПДВ зменшує його значна корупційна складова, та маніпуляції з заниженням податкового зобов'язання перед державною, та отримання неправомірного відшкодування. Отримання неправомірних відшкодувань, один з основних методів ухиляння від сплати ПДВ.

Аналіз динаміки державних відшкодувань та порівняння з динамікою росту податкових надходжень допоможе зрозуміти обсяг тіньового сектору

економіки і наскільки ефективно здійснюється боротьба з процесом ухилення від сплати ПДВ. Результати аналізу занесемо у таблицю:

Таблиця 3.4 - Динаміка складових ПДВ 2016-2020 рік

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
Надходження ПДВ млн.грн	320942,6	430703,0	505855,2	528217,0	534935,7
Темпи приросту надходжень ПДВ %	30.3%	34.2%	17.4%	4.4%	1.3%
Суми бюджетного відшкодування ПДВ млн.грн	94405,4	120060,6	131659,4	151901,2	143108,6
Частка бюджетного відшкодування надходження ПВД %	29.4 %	27.9%	26.0%	28.7%	26.7%
Темпи приросту бюджетного відшкодування ПДВ %	38.0%	27.2%	9,7%	15.4%	-5.8%
Чистий ПДВ(Сальдо) млн.грн	226 537,2	310 642,4	374195,8	376315.8	391 827.1
Темпи приросту чистого ПДВ %	27.4%	37.1%	20,5%	0.6%	4.1%

Складено автором на основі [32]

Очевидна, негативна тенденція і різке скорочення темпів зростання чистого ПДВ. Перш за все це пов'язано з високими темпами інфляції у 2016-2018 роках. Офіційна інфляція за цей період коливалася від 9.8% до 13.7%. У 2019-2020 роках вона знизилася до 5%. А отже шляхом більш швидкого знецінення валюти зростали ціни продуктів, а отже база оподаткування ПДВ, і темпів його приросту.

Щодо бюджетного відшкодування, то воно коливалось від 26% до 29.4%. Така динаміка може бути показником стабільності та відсутності оптимізації механізму бюджетного відшкодування ПДВ, відсутності ефективних реформ для підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість.

Також слід звернути увагу на те, що надходження від ПДВ та темпи зростання бюджетного відшкодування не мають певної стабільної динаміки за цей період, а у 2020 році сума відшкодувань зменшилася на 5.1%. Що на нашу думку свідчить про підвищення ефективності боротьби з тіньовою економікою.

Отже, на нашу думку, найбільш ефективними діями для покращення фіскальної ефективності податку на додану вартість є зниження номінальної

ставки, введення диверсифікованих ставок ПДВ відповідно до класифікацій економічної діяльності та продовження боротьби з тіньовим сектором економіки шляхом покращення законодавства та подальшої цифровізації вітчизняної економіки.

Наступним за вагомістю та розміром надходжень до бюджету є податок на доходи фізичних осіб. Доходи даного податку складають від 21,5% у 2016 році до 27,4% у 2020. Очевидна позитивна динаміка та збільшення доходу, який отримує бюджет від ПДФО. На нашу думку ключовою причиною цієї динаміки є збільшення розміру мінімальної заробітної плати з 1378 грн на початку 2016 року до 5000 грн у кінці 2020.

Розрахуємо основні показники фіскальної ефективності ПДФО і занесемо данні у таблицю:

Таблиця 3.4 – показники фіскальної ефективності ПДФО

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
Податок на доходи фізичних осіб млн.грн.	138 781,8	185686,1	229900,6	275458,4	295107,3
Частка ПДФО в загальному обсязі податкових надходжень до зведеного бюджету,%	21.5	23,5	24,3	27,4	29.0
Фіскальна значимість ПДФО у Зведеному бюджеті, %	19,3	20.9	21.6	23.4	25,5
Фіскальна значимість ПДФО у ВВП,%	5.8	6.2	6.5	6.9	7.0

Складено автором на основі[32]

Дані таблиці ще раз підтверджують зростання ролі ПДФО в економіці України. Порівняємо показники фіскальної важливості ПДФО для України та для країн-членів ОЕСР. Середнє значення надходжень від оподаткування прибутків фізичних осіб за останні 5 років становить 23.5% . Найбільш вагомим даний податок є для таких країн: Данія-55%, США-41%, , Австралія -41%, Ісландія -40%, Канада 37%. Країни, які генерують найменше податкових надходжень за допомогою оподаткування доходів фізичних осіб: Колумбія-6%, Словачія-11%, Чехія -13%, Словенія-14%, Польща-15%. Ці країни перш за все орієнтуються на непрямі податки, та наповнюють бюджет за їх рахунок. [33]

Бачимо тенденцію, що країни з орієнтацією на розвиток соціальної інфраструктури орієнтуються на пряме оподаткування, а країни, що намагаються максимально підвищити темпи свого економічного зростання, наповнюють бюджет через непрямі податки.

Не зважаючи на позитивну динаміку та зростання фіскальної важливості ПДФО у зведеному бюджеті, слід зазначити що в Україні є декілька проблем, які не дозволяють розкрити фіскальний потенціал даного податку повністю. Ключовою з них є високий рівень безробіття. У 2020 році він склав 9.9% [F]. Безробіття серед економічно активного населення значно скорочує надходження бюджету від ПДФО і знижує його фіскальну ефективність. Основною базою оподаткування для ПДФО в Україні є заробітна плата громадян і саме рівень безробіття серед економічно активного населення суттєво скорочує цю базу, а отже і податкові надходження як до місцевих так і до державного бюджету.

На нашу думку, підвищення фіскальної ефективності ПДФО слід розпочати з введення прогресивних ставок оподаткування. Зараз у більшості розвинутих країн поширене прогресивне оподаткування з досить високими максимальними ставками. Так, у країнах ЄС ставки ПДФО варіюються від 10% до 56,9%..

«У західних, економічно розвинених країнах податок на доходи фізичних осіб є головним фіскальним податком, де основний фіскальний тягар несуть заможні громадяни. Бідне населення або взагалі не сплачує персональний податок, або сплачує невелику частку доходу, що є прикладом ефективного застосування принципу соціальної справедливості податкових систем» [34]. І саме використання прогресивних ставок допоможе збільшити доходи бюджету та реалізувати принцип соціальної справедливості.

Ще однією не менш важливою проблемою ПДФО- повне або часткове ухилення фізичними особами від сплати даного податку. «Зарплата в конверті», відсутність офіційного працевлаштування, та оплата на карту - значно зменшують базу оподаткування ПДФО зменшуючи доходи бюджету.

Не зважаючи на позитивну тенденцію, очевидно що фіскальний потенціал ПДФО не розкрито повністю. На нашу думку, слід ввести прогресивні ставки оподаткування для ПДФО, посилити боротьбу з тіньовим сектором економіки та зменшити рівень безробіття серед економічно активного населення. І в майбутньому орієнтуватися на податкову політику Польщі та зменшувати роль ПДФО у зведеному бюджеті України.

Проаналізувавши два основні джерела коштів для бюджету, відзначимо, що однією з причин їх низької фіскальної ефективності є ухилення від сплати податків та значний обсяг тіньового сектору економіки.

Наведемо декілька найбільш поширених способів зменшити або взагалі не сплачувати податки в Україні:

Таблиця 3.5. – Методи ухиляння від сплати податків в Україні

Сутність методу	Переваги (для тих хто застосовує)	Вади (для тих хто застосовує)	Вартість і можливі обсяги
1. Для оптимізації податкового навантаження більшу частину ФЗП виписують у вигляді зарплати на одного або кількох вищих керівників таким чином, аби зменшити виплати ЄСВ за рахунок суттєвого перевищення верхньої межі його нарахування	-Майже повна легальність -Немає потреби залучати треті особи	Дуже висока вартість -Невигідно за невеликих обсягів -За великих обсягів – великі транзакційні витрати	19.5% (ПДФО + військовий збір) + ЄСВ за перші 15 МЗП . За попередніми даними, ознак скільки-небудь масштабного застосування немає
2. Оплата праці за рахунок «чорного кешу», згенерованого самим підприємством	-Немає потреби залучати треті особи Нульова вартість	-Абсолютна нелегальність; -Можлива виключно там, де є великі потоки «чорного кешу», тобто переважно у сільському господарстві, будівництві (коли замовники – приватні особи) та ін	-Нульова вартість; -Обмежене застосування масштаби математично оцінити неможливо, оскільки йдеться про суто тіньовий сектор
3. Використання псевдо-ФОП 3 гр. для отримання готівки	-Відносна легальність за нижчої вартості	-За великих обсягів – суттєві транзакційні витрати	-7–9% (5% ЄП + 1% комісія за зняття готівки + комісійні псевдо-ФОП разом з іншими зловживаннями з використанням 3 гр. для отримання готівки – втрати бюджету не перевищують 2–5 (буде уточнено) млрд грн на рік
4. Робота через конвертаційні центри	-Необмежені обсяги Низькі транзакційні витрати - Можливість одночасно отримати ПДВ-кредит та уникнути сплати цього податку	-Умовна легальність: на відміну від інших не виявляється перевірки, але є ризик у разі провалу прикриття самого конвертаційного центру	-12–13% з ПДВ, до 5% – без ПДВ Переважна частина всіх зарплат – «у конверті». Втрати бюджету та ПФ – орієнтовно 25–27 млрд грн

Зменшення обсягу тіньового сектору економіки здатне повністю покрити дефіцит бюджету та забезпечити державу коштами для виконання своїх функцій.

Ще однією проблемою податкової системи України є недостатній рівень гнучкості та еластичності. Принцип гнучкості полягає у тому, що податкова політика повинна вчасно реагувати на істотні зміни ситуації в економіці і суспільстві та на зміну стратегічних орієнтирів і тактичних завдань економічної політики. І низький рівень еластичності ПДВ і ПДФО, які формують переважну частину бюджетних надходжень, створює залежність вітчизняної економіки від сприятливої економічної ситуації і її нездатність швидко перерозподілити податкове навантаження для збереження оптимального і стабільного розміру податкових надходжень.

Також слід відзначити, що платниками ПДВ та ПДФО є фізичні особи, а отже визначальним фактором, для нашої податкової системи є рівень доходів фізичних осіб. На нашу думку, залежність доходів бюджету від оподаткування фізичних осіб є негативним фактором, і саме збільшення гнучкості податкової система, збільшення податкових надходжень від суб'єктів господарювання повинне стати пріоритетом довгострокового реформування податкової системи і економіки в цілому.

Отже, для покращення фіскальної ефективності податкової системи України слід:

- 1) ввести прогресивні ставки оподаткування для податку на дохід фізичних осіб
- 2) стимулювати споживання фізичних осіб шляхом зосередження податкового навантаження на непрямі податки
- 3) знизити основну ставку ПДВ
- 4) Підвищити диверсифікацію ставок ПДВ відповідно до виду економічної діяльності
- 5) Посилити боротьбу з високим рівнем безробіття в Україні серед економічно активного населення
- 6) Вдосконалити законодавство України, для зменшення обсягу тіньового сектору економіки та ухиляння від сплати податків

На нашу думку, довгостроковим вектором розвитку вітчизняної податкової системи є зменшення залежності від оподаткування доходів фізичних осіб і перерозподіл податкового тягаря, збільшивши його частку, яка припадає на суб'єктів господарювання. А також адаптація та використання податкової системи Польщі для стимулювання і збільшення темпів економічного росту.

ВИСНОВКИ

Після виконання дипломної роботи та за її результатами можна зробити наступні висновки.

Питання податкової політики і її ролі у стимулюванні економіки є досить актуальним і часто використовуваним у сучасній економічній літературі. Цьому питанню приділяли увагу такі вітчизняні науковці як: Ярема Я.Р., Сотніченко О.А., Ліснічук О.А., Баранник Л.Б., Карлін М., Мискін Ю., Тюріна М., Дуб А.Р. та інші.

Під податковою політикою слід розуміти сукупність державних заходів у сфері оподаткування юридичних та фізичних осіб для реалізації інтересів держави та досягнення встановленого урядом економічного ефекту за допомогою фіскальних інструментів та регулюючих важелів.

Можна виділити три головні форми податкової політики:

- Політика максимальних податків
- Політика економічного росту
- Політика виважених податків

Проаналізувавши закордонний досвід можна визначити, що країни, які орієнтуються на швидке економічне зростання та визначають стимулювання економіки як пріоритет своєї політики, максимально мінімізують податкове навантаження та концентрують його на непрямі податки, а також створюють вільні економічні зони та вводять велику кількість податкових пільг.

Країни, які орієнтуються на максимальне акумулювання коштів до бюджету, навпаки частіше є прихильниками високого податкового навантаження, введення високих ставок і зосередження податкового навантаження на прямих податках.

Україна за формою є прихильником системи виважених податків і пошуку компромісу між інтересами держави і платників. Для оцінки ефективності податкової системи ми сформуваємо такі критерії:

- Фіскальна достатність
- Економічна ефективність
- Соціальна справедливість
- Стабільність податкових надходжень
- Гнучкість податкової системи

Проведений аналіз ефективності податкової політики України засвідчив, що ключовою проблемою є недостатня фіскальна ефективність, і як наслідок – наявність дефіциту бюджету та характерна для нього негативна динаміка нарощування. Основними причинами низьких показників фіскальної ефективності податкової політики є високий рівень безробіття та значний обсяг тіньового сектору економіки. Ще однією проблемою є

недостатній рівень гнучкості податкової системи і її висока залежність від доходів фізичних осіб в цілому, і від надходжень ПДВ і ПДФО

На нашу думку, для вирішення проблеми податкової політики в Україні слід:

- ввести прогресивні ставки оподаткування для податку на дохід фізичних осіб

- стимулювати споживання фізичних осіб шляхом зосередження податкового навантаження на непрямі податки

- знизити основну ставку ПДВ

- підвищити диверсифікацію ставок ПДВ відповідно до виду економічної діяльності

- Посилити боротьбу з високим рівнем безробіття в Україні серед економічно активного населення

- Вдосконалити законодавство України, для зменшення обсягу тіньового сектору економіки та ухиляння від сплати податків

В довгостроковій стратегії розвитку слід орієнтуватися на модель податкової системи Польщі, зменшувати залежність податкових надходжень від оподаткування фізичних осіб і збільшити податкове навантаження на суб'єктів господарювання

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Мискін Ю. Ідентифікація цільової спрямованості державної податкової політики України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018 . № 4. С. 16-24.
2. Міністерство фінансів України : вебсайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy> (дата звернення: 20.05.2021)
3. Ярема Я.Р., Гринда А.М. Податкова політика в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку . *Молодий вчений*. 2019. №4(2). С 547-550.
4. Сотніченко О.А. Податкова політика в Україні та її вплив на соціально-економічне зростання. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2019. Т. 25, № 4. С. 57-71.
5. Ліснічук О.А., Матвіюк Т.О. Бюджетно-податкова політика: українські реалії та зарубіжний досвід. *Вісник Одеського національного університету*. Серія «Економіка» . 2019. Т. 24. Вип. 5. С. 118-123.
6. Баранник Л.Б., Піскова Ж.В. Державна податкова політики України в контексті нової парадигми розвитку . *Стратегія розвитку України*. 2016. № 1. С. 36-42.
7. Козаренко Л.В. Податкова політика в забезпеченні соціальної функції держави. *Бізнес інформ* . 2018. №11. С. 420-426
8. Качула С.В., Бодня Д.А. Податки як основа реалізації соціальної функції держави. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип.34(1). С.251-259
9. Визначення фіскальної і регуляторної функції: вебсайт. URL: https://pidru4niki.com/12800528/finansi/podatкова_sistema_podatkova_politika (дата звернення : 22.05.2021).
10. Сутність фіскальної і регулюючої функції : – вебсайт. URL: <https://taxlink.ua/ua/analytics/doc-ponjattja-podatky-jogo-elementi-oznaki/funkcii-podatki/> (дата звернення 22.05.2021)
11. Скоринін А. Варіативність і типологізація податкової політики як інструмент регулювання національної економіки. Держава та регіони. *Серія : «Економіка та підприємництво»*. 2016. № 2. С. 11-16.
12. Моделі податкової політик : вебсайт. URL: https://stud.com.ua/20511/ekonomika/tsili_derzhavnoyi_podatkovoyi_politiki (дата звернення 22.05.2021)
13. Інформація про соціальні пільги у Швеції : вебсайт. URL: <https://ru.sweden.se/ljudi/podderzhka-semi-v-shvecii-10-faktov> (дата звернення 23.05.2021)

14. Податкова система Японії: вебсайт. URL: <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/yaponia> (дата звернення 23.05.2021)
15. Карлін М. Ліповська-Маковецька Н. Податкові системи країн Азії. Вежа-Друк . 2016. 245 с.
16. Податкова система Китаю: вебсайт. URL: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/kutai/?print> (дата звернення 26.05.2021)
17. Світовий досвід оподаткування: Норвегія . Державна фіскальна служба України: вебсайт. URL <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/norway/> (дата звернення 26.05.2021)
18. Податкові пільги у Польщі: вебсайт. URL: <https://uainkrakow.pl/podatkowa-systema-v-polshchi/#:~:text=Податок%20ПІТ%20у%20Польщі%20залежить,суми%2С%20як%20перевищує%20це%20число> (дата звернення 26.05.2021)
19. Тюріна М. Ефективність податкової політики України в рамках інтеграційних процесів *Економіка і суспільство*. 2018 . №18. с.213-218.
20. Дуб А.Р. Критерії оцінки ефективності податкової політики та можливості їх застосування в Україні. ЛНУ ім. І.Франка. 2017.с.282
21. Податковий кодекс України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 01.06.2021)
22. Економічна ефективність: вебсайт. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18769 (дата звернення 01.06.2021)
23. Бойко О. Ефективність системи податкового адміністрування в Україні. *Науковий вісник*. 2017. №20. с. 1-8
24. Коефіцієнти ефективності податкової політики: вебсайт. URL: <https://moodle.oa.edu.ua/login/index.php#:~:text=Коефіцієнт%20виконання%20запланованих%20податкових%20надходжень,податкових%20надходжень%20до%20суми%20планових.&text=Він%20розраховується%20як%20відношення%20податкових,за%20звітний%20період%20податкових%20платежів> (дата звернення 02.06.2021)
25. Гладка Д., Кашпур Л. Аналітична оцінка оподаткування в Україні. ФЕНД. 2019. Ч.8. с.71

26. Видатки бюджету України: вебсайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2020/> (дата звернення 03.06.2021).
27. Дефіцит державного бюджету: вебсайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>
28. Ткачик О.І., Сидор Г.В. Дефіцит державного бюджету України. *Науковий вісник ІФНТУНГ Серія: Економіка і управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2019. №1. С.117-123.
29. Ключові показники податкової політики України: вебсайт. URL: <https://www.statista.com/statistics/1085731/poland-state-budget-tax-revenue/> (дата звернення 07.06.2021)
30. Хомутенко. А., Островська Н. Фіскальна ефективність податку на додану вартість в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2017. №9. С.174-197
31. Белкін Л. Проблеми адміністрування ПДВ в Україні в контексті директиви 77/388/ЄЕС, практики суду ЄС та європейського суду з прав людини. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: «Право»*. 2018. Вип.16. С.63-69
32. Звіт про виконання державного бюджету України. Державна Казначейська служба України: вебсайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2020-rik> (дата звернення 08.06.2021)
33. Оподаткування прибутку фізичних осіб в країнах членах ОЕСР: вебсайт. URL: <https://data.oecd.org/tax/tax-on-personal-income.htm#indicator-chart>. (дата звернення 09.06.2021)
34. Матросова Л. Охрімчук Я. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб в системі прямого оподаткування в Україні. *Економіка. Фінанси, Право*. 2017. №6. С.38-41.
35. Гетман О., Дубровський. В., Черкашин В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. *Інститут соціально-економічної трансформації*. 2019. С.64.
36. Cambridge Business English Dictionary: вебсайт. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/economic-stimulus> (дата звернення 22.06.2021)
37. Organisation for economic cooperation and development: вебсайт. URL: <https://data.oecd.org> (дата звернення 24.05.2021)

38. International monetary fund : вебсайт. URL: www.imf.org/external/datamapper (дата звернення 24.05.2021)
39. United nations –intergovernmental organization: вебсайт. URL: <https://www.un.org> (дата звернення 29.05.2021)
40. Human development reports, Norway: вебсайт. URL: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/NOR> (дата звернення 29.05.2021)
41. Poland's tax system. Data commons: вебсайт. URL: https://datacommons.org/ranking/GrowthRate_Amount_EconomicActivity_Gross_DomesticProduction/Country/europe?h=country%2FPOL&unit=%25 (дата звернення 29.05.2021)
42. PricewaterhouseCoopers: вебсайт. URL: <https://taxsummaries.pwc.com> (дата звернення 07.06.2021)